

O MOȘTENIRE DISPUTATĂ: MOȘIA BANCA (TUTOVA) A LUI LASCĂR COSTIN DIN BÂRLAD

Mihai-Alin PAVEL

La 8 martie (st. v.) 1911¹ murea, în casa ei din Bârlad, de pe strada Lascăr Costin, o bătrână proprietăreasă din Moldova, franțuzoaica Blanche Costin, care era chiar văduva lui Lascăr Costin. Avea ei, moștenită de la răposatul soț, a cărui legatară universală fusese², se compunea din moșia Banca (plasa Târg - Simila), în județul Tutova, casele din orașul Bârlad, mobilele și inventarul din casă și de la moșie, la care se adăugau câteva sume de bani, creanțe, acțiuni. Prin testamentul ei³, semnat cu o zi înaintea morții, ea lăsa moștenitori pe doi avocați din Bârlad, probabil prieteni apropiați și colaboratori, Theodor V. Ioan și Gheorghe Vidră.

¹ DANIC, Fond *Creditul Funciar Rural*, dos. 106/1910 (m. Banca lot B din com. Banca, jud. Tutova, proprietatea Blanchei L. Costin) (în continuare *Creditul Funciar...*), f. 21r: „Act de deces no.180, din 9 III 1911, de la Bârlad, al Doamnei BLANCHE MARIA COSTIN, de 71 ani, menajeră, născută la Paris, la 21 iulie 1840, domiciliată la Bêrlad, văduvă prin decesul soțului Lascăr Costin, fiica decedaților Pierre Hongnat și Joséfine [sic] Clémentine Patté; † 8 III în str. Lascăr Costin. Martori: Ioan N. Moraru, de 42 ani, antreprenor de construcții, str. Sf. Maria, casa no. 946; Vasile G. Leon, de 33 ani, funcționar, str. Gheorgheș Emandi, casa no. 265. Medic verificador: Dr. Ioan Nițulescu. Ofițer al Stării Civile: Sfetozar Brâncoveanu”.

² *Idem*, f. 19r: „Testament. Toată averea mea mobilă de ori-ce natură și imobiliară o lasă după moartea mea iubitei mele soții Blanche Costin pe care o instituesc legatară universală. Lascăr Costin, Bârlad, 26 III 1905”.

³ *Ibidem*, f. 20r: „Testament. Subsemnata Blanche Lascăr Costin, văduvă, domiciliată în orașul Bêrlad, aflându-mă în deplină cunoștință a facultăților mele, declar că institui după mărta mea legatari universali a[i] întregei mele averi mobile și imobile de ori ce fel pe D[om]ni[i] Theodor V. Ioan, avocat, și Gheorghe Vidră, avocat, domiciliați în orașul Bêrlad, pe care îi rog a îndeplini după mărta mea recomandațiunile în ceea ce privește grijele mele. Făcut astăzi 7 Marte 1911 în orașul Bêrlad. Blanche L. Costin”.

Vom arăta, în mod succint, câteva momente din istoria moșiei, de când intrase în stăpânirea lui Lascăr Costin⁴. Inițial proprietate a familiei Lambrino, moșia Banca trecuse la Iordache Râșcanu (ca zestre a soției acestuia). Până la 1873, rămăsese în stăpânirea lui Iordache Râșcanu (1835-1925 Bârlad), fiind grevată de o serie de datorii. Acestea erau: „3.818 # (= lei aur) avere a minorelor defunctei Zoia Lambrino, născută Rosetti⁵, soacra Dlui Râșcanu, 7.161 # dota consoartei Dlui Râșcanu, contractul prin care moșia era arendată, în perioada 1869-1875, lui Alecu Costache, plus 1.000 # către Lascăr Bădărău”, al cărui procurator, Vasile Danu, avea să ceară pentru „împlinirea (= achitarea) datoriei”, chiar vinderea moșiei. Publicația de vânzare s-a făcut prin „Gazeta de Focșani”⁶. Diverșii doritori s-au prezentat la licitația ținută la Tribunalul de Tutova și, la 15 noiembrie 1873, moșia este adjudecată cu 11.303 # de către Costică Cristodol [Christodulo] Cerchez „peste care preț ceilalți concurenți n[-]au mai voit a spori”. A urmat, peste opt zile, termenul de supralicitație, la care se prezintă și Lascăr Costin, care a dat 12.448 # 7 lei noi „adică cu 1.145 # 7 lei noi peste suma oferită” de Cerchez și lui i-a fost adjudecată definitiv moșia⁷.

Stăpânirea lui Lascăr Costin durează până la moartea acestuia, la 27 februarie 1910⁸, fără mari inconveniente din partea vecinilor. La

⁴ Originea lui Lascăr Costin nu este clară. În orice caz, el nu aparținea familiei cronicarului Miron Costin. Foarte probabil, tatăl lui – [Spătarul] Gheorghe Costin – era fiul lui: „Iordache Costin Grecu, paharnic, născut la Critu [Creta – n. m.], de 60 ani (deci născut în jur de 1769 – n. m.), fiul lui Costandin, locuiește în târgul Romanului”, cf. Alexandru V. Perietzianu-Buzău, *Vidomostie de boierii Moldovei aflați în țară la 1829* (I), în *ArhGen*, I (VI), 1994, 1-2, p. 280, C.19. În acest caz, se poate observa că patronimul „Costin” era o contragere de la numele de botez „Constantin”. Paharnicul Gheorghe (Iordache) Costin a murit la Iași în aprilie 1836, cf. Mihai-Răzvan Ungureanu, *Izvoare genealogice inedite: Vidomostiile deceselor boierești (1834-1856)* (I), în *ArhGen*, I (VI), 1994, 1-2, p. 304, 306.

⁵ Zoe Rosetti-Solescu (n. Solești-Vaslui 10 II 1833 - Banca 25 II 1858), soție (din 1850) a lui Gheorghe (Iordache) Lambrino. În Gen. R. Rosetti, *Familia Rosetti. I. Coborâtorii moldoveni ai lui Lascaris Rousaitos*, București, 1938, p. 181, din greșală, Gheorghe Lambrino este arătat ca „Grigore”. Moartă la nașterea unui copil (Dimitrie Lambrino), Zoe Rosetti era sora, printre alții, a Doamnei Elena Cuza și a junimistului Theodor Rosetti, viitor prim-ministru.

⁶ DANIC, *Creditul Funciar...*, f. 86v.

⁷ *Ibidem*, f. 84r.

⁸ *Ibidem*, f. 101r: „Act de deces no. 19 din 1 martie 1910 de la Banca (Tutova) al Domnului Lascăr Costin, de 76 ani, rentier, domiciliat Banca, căsătorit cu Doamna Blanche, de 60 ani, rentieră, fiul decedaților Gheorghe și Maria Costin; † 27 februarie

18 aprilie 1898 inginerul hotarnic Gheorghe Anastase Argenti face o hotărnicie⁹ a moșiei Banca. La fața locului se prezintă Lascăr Costin, care arată actele de cumpărare prin adjudecare, din 2 ianuarie 1874, și o reclamație din 1879, a Elenei Gh. Rășcanu (fiica fostului proprietar), care ceruse, prin respectiva reclamație, ca Lascăr Costin să-și plătească datoria asumată la cumpărarea moșiei (achitată deja, între timp) și care confirma statutul de proprietar al lui Costin. Se prezintă și Henri Bolomey, ca reprezentant autorizat din partea Casei M. S. Regelui, care arată un plan economic din 1856 al moșiei Zorleni, făcut de inginerul Cazaban, și o reclamație din 1886 potrivit căreia Zorlenii ar „suferi o împresurare”¹⁰ din partea moșiei Banca. Reclamația lui Bolomey este respinsă, arătându-se că la 1856, când se făcuse hotărnicia Zorlenilor, nu se cercetase și nu se stabilise în mod corect vecinătatea dinspre Banca.

În 1904, dorind să obțină un împrumut ipotecar de la Societatea „Creditul Funciar Rural” din București, Lascăr Costin cere Tribunalului de Tutova de a i se elibera „un certificat constatator dacă există vreun proces de revindicare (sic, revendicare) asupra moșiei Banca”. El primește din partea grefierului G. Plesnilă următorul răspuns pe care, pentru pitorescul lui, îl reproducem: „În 20 Mai 1904. Să refuză cererea, pentru că nici un text de lege nu mă obligă a da astfel de certificate, a încuviința cererea, ar însemna să mă sustrag fără obligațiune mult timp de la atribuțiunile mele spre a căuta opisele de la înființarea tribunalului la toate literile pentru a afla dacă ver o persoană a făcut ver o acțiune imobiliară în contra petiționarului”¹¹. N-a primit Lascăr Costin certificatul cerut, dar împrumutul tot i-a fost acordat.

Ajuns la o vârstă matură și „mare proprietar” în județ, Lascăr Costin se căsătorește, la 1885¹², cu Blanche Marie Hongnat¹³, o

1910 în casa sa. Martori: Dumitrache I. Alexandru, de 33 ani, Dumitru Munteanu, de 44 ani, agricultori. Ofițer al Stării Civile: Dumitru Huidovici”. Cum se vede, locul nașterii lui Lascăr Costin nu este indicat în actul de deces (cum nu este indicat nici în actul de căsătorie – vezi *infra*, nota 12).

⁹ *Ibidem*, f. 106r-109v.

¹⁰ *Ibidem*, f. 30r.

¹¹ *Ibidem*, f. 165r.

¹² *Ibidem*, f. 164r-v: „Act de căsătorie no. 13, din 7 XI 1885, de la Banca (Tutova) dintre Lascăr Costin, june, ortodox, de 50 ani, avocat, născut la 12 XI 1835 și domiciliat la Banca, fiul decedatului [spătarul] Gheorghe († Bârlad 18.../act 520) și al Doamnei Maria Costin, [n. Gâlcă], de 67 ani, domiciliată Bârlad, consimte, & Domnișoara Marie Blanșe (sic) Hongnat, jună, catolică, de 36 ani, menajeră, n. la Paris

franțuzoică nu știm cum ajunsă la Bârlad, probabil că guvernanta la vreuna din familiile avute ale locului. Menajul Costin, cu siguranță oficializarea unei relații mai vechi, durează 25 de ani, până la decesul soțului.

Cum arătam la început, Costin își lăsa prin testament averea soției sale, iar aceasta, înaintea decesului ei, o testează lui Theodor V. Ioan și Gheorghe Vidră. Deși, cum se va vedea, caracteristică a oamenilor bătrâni și capricioși, anterior ea făcuse alte testamente¹⁴ (al căror conținut exact nu îl cunoaștem), probabil că ultimul nu era extrem de diferit de celelalte (cu excepția legatarului) și că el reprezenta voința decedaților (a lui Lascăr și Blanche Costin). Președintele Tribunalului de Tutova, la data întocmirii ultimului testament al Blanchei Costin, era Gheorghe L. Dimitriu.

Dar aici încep problemele. Înainte de a intra în expunerea lor, vom prezenta personajele și vom arăta modul de înrudire sau inter-relaționarea lor, pentru o mai bună înțelegere a situației. Într-un oraș precum Bârladul acelor vremuri, toți se cunoșteau (formula oficială a autorităților, de exemplu, era „personal cunoscut nouă”), se înrudeau, se simpatizau și se detestau reciproc.

În afară de Lascăr și Blanche Costin, mai apare, fără a fi prezentă în mod direct, Louise-Félicité (zisă Berthe) Hongnat¹⁵, vară primară a

la 31 VII 1849 st. n. și domiciliată Banca, fiica Domnului Pier (sic) Edmé Hongnat, absent, și a Doamnei Josephin[e] Clement[in]e Patté, socie a sa, domiciliată Paris, consimte. (Fără act dotal). Martori: Dr. med. Cleante Davidoglu, de 51 ani; Costache Nanu, de 65 ani; Vasile Cambureanu, de 48 ani; Neculaiu Costin, de 49 ani, [frate lui? – n. m.]. Ofițer al Stării Civile: Gheorghe Stamatini”; dintr-un alt dosar aflat în *Fondul Creditul Funciar Rural* de la DANIC, dos. 713/1896 (m. Costești [cu trupurile București Lungi și Scurți, Micodani și Ciorienii cu hliza Ungureanu], com. Costești, pl. Târgu - Simila și Murgeni, jud. Tutova, a lui Petre Ionescu, fostă a Profirei și Dr. med. Cleante Davidoglu, fostă a Comisului George Popescu) am putut stabili că tatăl lui Lascăr Costin – Gheorghe Costin – fusese „spătar” și că mama lui – Maria – era născută Gâlcă, dintr-o familie de boiernași înrudiți cu multe alte familii boierești din Tutova.

¹³ *Ibidem*, f. 173r – Paris (arr. 9) – „Act de naștere al fetei Marie Blanche Joséphine Hongnat, n. 21 VII 1849, fiica lui Pierre Edmé Hongnat și a Joséphinei Clémentine Patté, domic. 39, rue St Jacques”.

¹⁴ Astfel, cum vom arăta mai jos, avuseseră testamente Academia Română, Casa Școalelor, Primăria Bârlad.

¹⁵ Louise-Félicité (zisă Berthe) Hongnat se născuse la Troyes la 17 VI 1847, ca fiică a lui Pierre Jules Hongnat și a Louisei Geneviève Gilbert. Pierre Jules era fratele lui Pierre Edmond (sau Edmé) Hongnat (tatăl Blanchei).

Blanchei. Apar, apoi, procuratorul Louisei Hongnat, anume Hristodor Dimopol¹⁶, Gorge Dimopol (1851-1925)¹⁷ (fratele primului) și soția acestuia din urmă, Nathalia Dimopol, născută Nanu (personajul central al litigiului). Alt personaj important este Theodor V. Ioan¹⁸, fost soț al Elisei Nanu¹⁹, sora Nathaliei, amândouă fiice ale lui Costache Nanu

¹⁶ Hristodor și George Dimopol erau fiii căminarului Hristodor Dimopol, mort în județul Tutova (poate chiar la Bârlad), la 9 XI 1855, lăsând o văduvă, Maria, fiica serdarului Ioan Pogonat, de 36 ani, și cinci copii minori: Lisaveta (de 16 ani), Elencu (12), Smaranda (6), Dimachi (8) și Gheorghie (4), cf. Mihai-Răzvan Ungureanu, *Izvoare genealogice inedite: Vidomostiile deceselor boierești (1834-1856)* (III), în *ArhGen*, II (VII), 1995, 1-2, p. 188, D. VI. 6. Dacă raportările Isprăvniciei de Tutova nu au omis un fiu (Hristodor) al răposatului căminar, atunci acesta ar trebui să fie „Dimachi” din enumerarea de față, de opt ani, deci născut prin 1847.

¹⁷ *Ibidem*, f. 199r – Bârlad 3 II 1883 - Contract de căsătorie dintre George Hr. Dimopol, proprietar, (n. 1851 - vezi supra, nota 17), domiciliat la moșia Ceocanii (Tutova), cu Natalia Nanu, domiciliată la Bârlad, fiica Domnilor Costache, avocat, și Aristița Nanu.. Iată „faire-part”-ul (=ferparul) de deces al lui: „Mult neconsolații Nathalia Dimopol, soție, Hristodor și Virginia Dimopol, fiu și noră, familiile Căp. Constantin Canari și soția [Florica ... → Radu], Alexandru Canari și soția, Nicu Canari, Ana Dr. Nanu, Marie Ștefănescu, Nathalie Pastia cu copiii [Constantin și Olga], Ovid Nanu, Ing. Iancu Țințu cu soția și Marioara Țințu, nepoți, cumnați și veri, au nemărginită durere a vă anunța pierderea prea iubitului lor **Gheorghe H. Dimopol**, în etate de 71 ani, fost prefect, deputat și senator de Tutova. Decedat Mercuri 22 Aprilie 1925. Însmormântarea a avut loc Vineri, 24 Aprilie a. c. orele 10 dimineața. Cortegiul a pornit dela locuința defunctului [din orașul Bârlad] la moșia sa Movileni, pentru a fi depus în cavoul familiei. Bârlad, 22 Aprilie 1925” (*Universul*, 1925). De notat că răposatul fusese „întinerit” cu trei ani; în realitate avea 74 ani.

¹⁸ Theodor V. Ioan era probabil nepotul de fiu – V(asile) – al lui „Toader Ioan, paharnic, născut la Suceavă în bejăanii, de 27 ani (deci născut prin 1802 – n. m.), fiul lui Ion Felter; locuiește la Bârlad; stăpânitor pe părți de moșie”, cf. Alex. V. Perietzianu-Buzău, *Vidomostie de boierii Moldovei aflați în țară la 1829* (II), în *ArhGen*, I (VI), 1994, 3-4, p. 293, H. 44.

¹⁹ Theodor V. Ioan (1849-1922) fusese căsătorit (Bârlad, 1878) cu Elisa C. Nanu, de care divorțase în 1887; până la 1914 (când se dă un atestat) nu se recăsătorise: DANIC, *Creditul Funciar...*, f. 28f. Având în vedere că divorțul celor doi se făcuse cu oarecare scandal (el a refuzat de „a mai locui cu ea și de a o primi în domiciliul conjugal”, „amenințând-o prin două scrisori consecutive de a’i părăsi locuința și de a-și lua lucrurile; că în urma acestor scrisori D-na Ioan a fost silită a se retrage la părintele ei și de atunci Dl Ioan trăiește singur fără a voi să’și mai primească soția..., care a fost silită a se retrage din casa sa cu toate efectele ce avea”, *Ibidem*, f. 32f-v, 33f), se poate înțelege antipatia Nathaliei Dimopol pentru fostul ei cumnat. A avut o fiică, botezată Nathalia, după numele mătușii materne, Nathalia Dimopol. Iată „faire-part”-ul lui de deces: „D-na Nathalia I. C. Pastia cu copiii, în numele lor și a[l] întregii familii, au nemărginită durere a anunța încetarea din viață a iubitului lor tată și bunic

(1820-1897)²⁰, prieten vechi și martor la căsătoria lui Lascăr Costin. Urmează Gheorghe Vidră (n. 1831), unul din legatarii universali din 1911, urmaș al unei familii răzeșești din Tutova²¹, fără o legătură directă (sau cunoscută de noi) cu familia Lascăr Costin. Ca personaje secundare apar doctorii Antoniu, Kaufman și Cristofor (curanții Blanchei Costin), Raluca Beloescu (probabil prietenă a Blanchei Costin), Ion T. Zaharescu și Smaranda Ioan (servitori), moșierul Iorgu Radu, precum și alte două rude ale familiei Dimopol: Elena I. Ștefănescu și Elena Țânțu, născută Lapedatu din Iași. Acestea fiind spuse, vom trece la descrierea întâmplărilor.

Deschizându-se testamentul și stabilindu-se legatele instituite, Theodor V. Ioan și Gheorghe Vidră, cei doi legatarii universali ai defunctei Blanche Costin, sunt puși în posesia averii, la 4 aprilie 1911, în urma deciziei Tribunalului de Tutova²². La 5 Aprilie magistratul At(hanasie) Dimitrescu, asistat de grefierul G(eorge) Guriță, se deplasează pe teren pentru punerea în posesie²³.

Cei doi nu apucă însă să se bucure prea mult de bunurile moștenite în comun și să se înțeleagă la împărțirea lor, căci sunt chemați în judecată de Nathalia Dimopol, care le contesta drepturile. Ce se întâmplase? În cursul lunii aprilie 1911, probabil, Hristodor Dimopol (cumnatul Nathaliei) se deplasase la Paris, unde intră în contact cu

Theodor V. Ioan, avocat, fost primar, fost prefect, fost deputat, fost vice-președinte al Senatului, decorat cu mai multe ordine, în etate de 73 ani. Decedat în noaptea de Vineri 18 August 1922, și vă roagă să binevoiți a lua parte la ceremonia funebră, care a avut loc Marți la cimitirul Eternitatea. Bârlad” (*Universul*, 1922).

²⁰ Costache Nanu era și el un personaj important în Bârlad. Inscripțiile de pe mormântul lui ne arată etapele carierei sale: organizator al Școlii primare din Bârlad, președintele Tribunalului Tutova, prefect de Tutova, Fălciu și Tecuci, președinte al Camerei Deputaților și al Senatului. A murit la 20 IX 1897. Din căsătoria sa cu Aristița ..., Costache Nanu a avut, pe lângă fiicele Elisa și Nathalia, și un fiu, George Nanu (n. Bârlad 1860), doctor în medicină, căsătorit (8 V 1886, București) cu Ana (n. București, 1864), fiica lui Alexandru Basile Dancovici și a Mariei Nicolaescu-Cociu și urmașa unor bogate familii din burghezia bucureșteană: AN-DMB, *Colecția Stare civilă*, căsătorii 1886, act 401.

²¹ Poate aceeași familie cu cea a comisului Costandin Vidră, n. cca 1797, în satul Burdusaci (fiul postelnicelului Gheorghe), domiciliat „în târgul Tecuciului; are casă în Tecuci, vii la Nicorești și la Prisăcani, și stăpânitor de moșie 350 stj. în răzășie”, cf. Alexandru V. Perietzianu-Buzău, *op. cit.*, în *ArhGen*, I(IV), 1994, 3-4, p. 292, F. 6.

²² *Creditul Funciar...*, f. 26r.

²³ *Ibidem*, f. 27r.

Domnișoara Louise-Félicité Hongnat, vară primară a defunctei Blanche Costin, căreia îi explică situația și o convinge de drepturile ei succesoriale. În consecință, este desemnat procurator al ei și se întoarce la Bârlad pentru a-i „apăra” drepturile. Așa încât, la 6 mai 1911, Hristodor Dimopol, „procuratorul Domnișoarei Félicité Hongnat, fără profesie, domiciliată Paris, 45, rue Truffaut, în numele și pentru mandanta lui, vinde Nathaliei Dimopol, cu autorizația soțului Gheorghe Dimopol, drepturile ce le are în succesiunea verișoarei sale primare. Astfel că Doamna Nathalia Dimopol se subrogă în toate drepturile ce comportă succesiunea defunctei Blanche Lascăr Costin, fără nici o rezervă”. Prețul cesiunii este stabilit la suma de 60.000 lei, plătibili în momentul în care „mandanta mea, cedenta de astăzi [Louise-Félicité Hongnat – n. m.], va fi recunoscută succesora nediscutată și unică, la averea remasă...”²⁴. Actul de vânzare de drepturi este autentificat la Tribunal.

Astfel că, în aceeași zi, în noua sa calitate, Nathalia Dimopol cheamă în judecată pe cei doi (Ioan și Vidră), cerând „a se declara nul, fără nici o valoare, testamentul autentificat (...) din 7 martie 1911, prin care sunt instituiți legatari universali Theodor V. Ioan și Gheorghe Vidră, avocați din Bârlad”, și „a i se lăsa în posesie și proprietate toate bunurile care compun succesiunea defunctei Blanche L. Costin după inventarul de la dosar în care se află coprinse, în special următoarele: Moșia Banca, cu toate acareturile și târgușorul aflat pe dânsa întinderea aproximativ de 700 fălci evaluată aproximativ la 700.000 lei; Casele din Bârlad, cu dependințe și atenanse, circa 40.000 lei; alte câteva sume, creanțe, acțiuni aproximativ ceva peste 10.000 lei; mobilele (din casă și de la moșia Banca), trăsură, vite, vin – aproximativ 15.000 lei”²⁵. Moștenirea celor doi este acuzată de „nulități de formă și captațiunea [voinței testatoarei] prin mașinațiuni dolose precum și altele ce le voi dezvolta la ziua termenului. Cer admiterea acțiunii cu cheltuieli de judecată și onorariu de avocat. Cer chemarea părților la interogator”²⁶.

Procesul începu, pledoariile – de asemenea, nesfârșite, conform bunului obicei al epocii. La un moment dat, cursul procesului suferi o mică schimbare. Probabil tracasat de desfășurarea procesului și, foarte probabil, bolnav (anul următor nu mai trăia), doritor totodată de a-și regla

²⁴ *Ibidem*, f. 208r.

²⁵ *Ibidem*, f. 37r.

²⁶ *Ibidem*, f. 210r.

afacerile și datoriile, Gheorghe Vidră hotărăște să iasă din proces și cade la înțelegere cu Nathalia Dimopol.

Așa că, la 16 XI 1911²⁷, „George Vidră, proprietar din Bêrlad” și Nathalia Dimopol, cu autorizația soțului G. Dimopol, tot „proprietar din Bêrlad” – fac o tranzacție prin care Vidră recunoaște calitatea de moștenitoare *ab intestat* – prin cesiune – a doamnei Nathalia Dimopol în succesiunea defunctei Blanche Costin. În ceea ce o privea, Nathalia Dimopol considera că rămâne proprietara întregii averi, ea nerecunoscând „întru nimic validitatea testamentului autentic (...) și în consecință D-sa rămâne în drept a continua procesul de anulare a testamentului contra D-lui Theodor Ioan, cel alt pârât din proces (...), această transacție neavând alt obiect de cât acel de a stinge litigiul dintre D-na Dimopol și D-lă Vidră”.

Era un compromis de ambele părți. În ce-l privea pe el, Gheorghe Vidră nu pierdea nimic. Nu renunța la calitatea de moștenitor, ci doar considera că i-o transmite, prin cesiune, Nathaliei Dimopol. De cealaltă parte, Nathalia Dimopol avea acum două căi prin care se considera parte în proces, urmând (cum vom vedea mai jos) să se folosească de calitatea care o avantaja mai mult: cesionară a drepturilor lui Vidră sau cumpărătoare a drepturilor de succesiune naturală ale Louisei-Félicité Hongnat (cerând și anularea drepturilor lui Ioan). Oricum, recunoașterea de către Gheorghe Vidră a acestei situații se face contra unei sume de 55.000 lei²⁸, din care Vidră a primit pe loc 20.000 lei. Restul de 35.000 (constituind datorii ale lui Vidră) trecea în sarcina Nathaliei Dimopol, urmând a fi plătiți (până la 11 Aprilie 1915) Doamnei Maria C. Ștefănescu din Bârlad (15.000) și Doamnei Elena I. Țânțu, născută Lepădatu, din Iași (20.000)²⁹.

Foarte probabil, deși nu avem nici o dovadă scrisă, Nathalia Dimopol a încercat același aranjament și cu Theodor V. Ioan care trebuie

²⁷ Tranzacție autenticată la Tribunalul Tutova sub no. 1.284/1911 prin care Gheorghe Vidră „a recunoscut pe D-na Dimopol ca succesoare legitimă a defunctei Blanche L. Costin și i-a cedat drepturile sale de legatar universal al numitei defuncte”.

²⁸ Putem observa că, dacă în cazul Louisei-Félicité Hongnat, Nathalia Dimopol se angajase să-i verse suma de 60.000 lei numai în cazul în care i-ar fi obținut recunoașterea calității de moștenitoare a Blanchei Costin, în cazul lui Gheorghe Vidră ea a și vărsat suma de 20.000 (asumându-și și restul de 35.000 lei), nerăbdătoare probabil să-l scoată măcar pe Vidră din joc. În noua situație, procesul devenea o „răfuială” personală, doar între ea și Ioan, fostul cumnat și vechiul inamic.

²⁹ *Creditul Funciar...*, f. 214r-v.

să fi refuzat, o dovadă în plus că, pe lângă interesele financiare aflate în joc, între cei doi exista o veche antipatie. Deși încurcată în proces și de intervențiile reprezentanților Academiei Române, Casei Școalelor și Primăriei Bârlad (care, fiecare, avuseseră câte un testament sau un legat din partea Blanchei Costin), Nathalia Dimopol era acum forțată să continue procesul, implicată fiind financiar în urma tranzacției cu Gheorghe Vidră.

Cum am spus, în proces intervenise și Primăria Bârlad, pretinzând anularea testamentului din 7 III 1911, „pentru a rămănea valabil un alt testament olograf anterior, care a fost suprimat”³⁰, prin care defuncta a instituit legatar universal Primăria, cu sarcina unor legate particulare. Ca atare, primarul N. N. Gregoreade³¹ cerea respingerea atât a testamentului în favoarea lui Theodor V. Ioan, cât și a solicitărilor Nathaliei Dimopol. Deși procesul mergea în favoarea lui, Ioan mai face o mișcare (probabil pentru a-și atrage și simpatia opiniei publice) și cade la înțelegere cu Primăria. În consecință, aceasta, prin primarul Gregoreade, încetase pretențiile contra lui Theodor V. Ioan, deoarece, la 14 ianuarie 1912, se făcuse o convenție prin care Ioan se angaja să verse Primăriei suma de 40.000 lei din care să se facă, atunci sau ulterior, după adunarea unor dobânzi, un „asil pentru copii abandonati. Asilul urmează să se numească «Blanche și Lascăr Costin», și să fie supravegheat de (Theodor V.) Ioan sau de urmașii lui”.

Procesul continuă de-a lungul primei jumătăți a anului 1912 între Theodor V. Ioan, de-o parte, și Nathalia Dimopol, de cealaltă, căreia i se adăugaseră, cum am arătat, și Academia Română și Ministerul Instrucțiunii (pentru Casa Școalelor).

³⁰ *Ibidem*, f. 37r.

³¹ Dăm în continuare actul de căsătorie al primarului (în 1910) de Bârlad; de notat că el nu era originar nici din Bârlad, nici din județul Tutova și era unul din ginerii istoricului C. D. Aricescu: „Act de căsătorie din 3 IX 1888 de la București dintre Nicolae Gregoreade, june, ortodox, de 29 ani, farmacist, n. Piatra (Nt) 1859 și domiciliat București, str. Grădina cu Cai no. 32, fiul Domnilor Nicolae, pensionar, și Maria Gregoreade, domiciliată Piatra, consimt, & Domnișoara Maria Aricescu, jună, ortodoxă, de 23 ani, menajeră, n. Câmpulung (Mușcel) 1865 și domiciliată București, str. Plevnei no.25, fiica decedatului Constantin D. († București 1886) și a Doamnei Iulia Aricescu, domiciliată cu fiica sa, prezentă și consimte. Act dotal de 42.000 lei. Martori: Maj. Dimitrie Stoicescu, de 40 ani, farmacist; Căp. George Dimitriu, de 40 ani, farmacist, Matei Grigore Ciocărdia, de 33 ani, avocat”: AN-DMB, *Colecția Stare civilă*, căsătorii 1888, act 759.

Deși în cursul procesului Nathalia Dimopol era citată în calitate de cesionară a drepturilor legatarului universal Gheorghe Vidră, în succesiunea Blanchei Costin, în baza actului de cesiune din 16 XI 1911, ea a declarat că față de pârâțul Ioan se comportă ca succesoară *ab intestat* (prin cesiune) la succesiunea defunctei Blanche Costin „numai eventual când ar perde procesul în anularea testamentului autentificat”, din 7 martie 1911. În această situație, se va prevala de calitatea de cesionară a drepturilor lui Gheorghe Vidră rezultând din testamentul numitei defuncte.

Redăm în continuare câteva din elementele pledoariei reclamantei Nathalia Dimopol. Ea considera că „defuncta Blanche Costin ne având descendenți și ascendenți, nici frați, succesiunea se cuvine rudelor colaterale cele mai apropiate – recte Domnișoara Berthe, care are conform art. 675 Cod Civil vocațiune la întreaga succesiune”.

În plus, ea mai invocă faptul că „Theodor V. Ioan întrebuițase mașinațiuni dolóse pentru captarea testatoarei pentru a o decide să facă testamentul din 7 martie 1911”, și că „defuncta nu era în deplina posesiune a facultăților mintale și prin urmare testamentul era lipsit de elementul esențial, consimțământul”³².

Conform art. 960 Cod Civil, Nathalia Dimopol cere „proba testimonială pentru a dovedi manoperile dolóse întrebuițate de pârâți”, precum și „a se dovedi și starea de inconștiență în care se găsea testatoarea în momentul autentificării testamentului”. Tribunalul îi admite cererea și, prin urmare, în ședința din 18 iunie 1912 au fost ascultați martorii: Smaranda Ioan, Dr. Ioan Antoniu, Dr. Daniel Cauffman, Dr. M. Cristofor, Ion T. Zaharescu și Raluca Beloesu.

Dar Tribunalul decide că, în ceea ce privește „dolul”³³, „din declarațiunile martorilor nu se constată că pârâții ar fi întrebuițat mașinațiuni sau manopere dolóse pe lângă defuncta (...); din potrivă se constată că pârâțul Ioan nici nu era dintre persoanele care veneau des în casa defunctei și prin urmare în contact de captațiune prin mijloace dolóse și sugestione; că pârâțul Th. V. Ioan, (abia) în ziua autentificării

³² Motive omniprezente în procesele de succesiune în secolele XIX-XX: testatorul (testatoarea) nu știa ce face, a fost înșelat(ă), nu avea discernământ etc. (n. m.)

³³ „Dol” (franc.), din lat. „dolus” – manevră frauduloasă destinată a înșela; „dolosiv” (franc.) – care prezintă caracterul dolului, al fraudei, al înșelăciunii, cf. *Petit Larousse*, ediția 1967, p. 333. În situația de față, Nathalia Dimopol și membrii Tribunalului „românizaseră” cuvântul.

testamentului, a fost chemat la domiciliul defunctei”. Urmează a se înlătura ca nedovedit dolul invocat de reclamantă, ca „mijloc de vițiere” a consimțământului testatoarei.

În privința lipsei de consimțământ, se arată că, deși bolnavă, Blanche Costin „era conștientă, a citit și a subscris testamentul în fața președintelui Tribunalului și a grefierului Ion T. Zaharescu”³⁴.

Dr. M. Cristofor, medicul curant, a declarat că „deși îi făcea injecțiuni cu cafeină și stricnină (...), ele nu-i alterau conștiința. După semnarea testamentului, el a conversat foarte bine cu Dna Blanche (sic) Costin, fiind limpede la minte, și că pe la orele trei dimineața a încetat din viață”.

Dr. Ion Antoniu, tot medic curant, arată că vorbise cu ea cu cinci - șase zile înainte și că „dădea răspunsurile cugetate”; el „crede că putea să facă un testament valabil; că injecțiunile cu cafeină sunt un tonic cardiac”³⁵.

În schimb, depunerile martorilor Ioan T. Zaharescu și Smărăndița Ioan (probabil servitori în casa Costin) „urmează a se înlătura, întrucât nu precizează nimic în ce privește starea de cunoștință a testatoarei în momentul autentificării testamentului”, iar „arătarea marturei Raluca Beloescu că defuncta Blanche Lascăr Costin era perdută cu o zi înainte de facerea testamentului și că se înțelegea cu dânsa prin semne, față de depunerile categorice ale medicilor curanți, oameni de știință, (...) urmează asemenea a se înlătura”³⁶.

În concluzie, Tribunalul hotărăște: „(...) Ast feliu fiind rămâne stabilit că testamentul autentic din 7 Martie 1911 este un act conștient și expresiune a voinței libere a testatoarei (...), [deci] urmează a se înlătura ca nedovedit și acest mijloc de anularea testamentului pentru lipsă de consimțământ”.

În ceea ce-l privește, Theodor V. Ioan cere ca ultimul testament să se declare valabil și față de Academia Română, întrucât prin unul anterior, din 14 iunie 1910, Blanche instituisce legatar universal pe Academia Română. C. C. Arion, ministrul Instrucțiunii Publice, și M. Popescu, administratorul Casei Școalelor (primul reprezentat de cel de-al doilea) cer ca în cazul în care testamentul din 7 martie 1911 s-ar declara

³⁴ Era în joc, cum se vede, și onorabilitatea Președintelui de Tribunal, în fața căruia Blanche Costin semnase ultimul testament (n. m.).

³⁵ *Creditul Funciar...*, f. 40r-v.

³⁶ *Ibidem*.

nul, să se execute testamentul olograf din 14 iunie 1910, și, în consecință, Casa Școalelor să fie pusă în stăpânirea averii, pentru ca din veniturile ei să se poată „înființa în orașul Bârlad Școala de Muzică prevăzută prin testament”³⁷. Câștig de cauză pe toată linia are totuși doar Theodor V. Ioan.

Deși sentința nu îi este favorabilă, reclamanta Nathalia Dimopol nu renunță, și face apel. Acesta se judecă la 28 VI 1912, dar nu se mai prezintă decât reclamanta Nathalia Dimopol și pârâtul Theodor V. Ioan, lipsind George Hr. Dimopol, soțul reclamantei, Academia Română, Primăria Comunei Urbei Bârlad și intervenienții: Ministerul de Instrucțiune și administratorul Casei Școalelor.

Probabil tot mai supărată și nemaîștiind ce să susțină, Nathalia Dimopol arată că cei doi ar fi doar legatari ce urmau să îndeplinească „grijile mele”³⁸, dar Tribunalul înțelege „grijile creștinești și alte sarcini de natura forului intim al conștiinței legatarilor universali”³⁹.

Prin sentința no. 269 din 28 VI 1912, rămasă definitivă, Tribunalul hotărăște că: întrucât Academia Română nu s-a prezentat, testamentul (a cărui anulare Nathalia Dimopol nu o reușise) devenea valabil și față de Academie. La fel pierd Ministerul Instrucțiunii și Casa Școalelor, deoarece pretențiile lor nu au fost dovedite de către reclamanta Nathalia Dimopol (care se făcuse și „avocatul” acestora, în disperare de cauză).

Lui Theodor V. Ioan i se dau și cheltuieli de judecată de 500 lei „cu care trebuie despăgubit de reclamanta Nathalia Dimopol, care cade (pierde – n. red.) în proces, conform art. 140 și 146 Cod de Procedură Civilă”.

Respinge ca nefondată acțiunea Nathaliei Dimopol și cererea de intervenție a Ministerului Instrucțiunii Publice și a administratorului Casei Școalelor. Admite cererea lui Theodor V. Ioan și declară valabil testamentul⁴⁰.

În cele din urmă, de voie, de nevoie, cei doi (foști cumnați) ajung co-părtași în moștenirea Blanchei Costin – Theodor V. Ioan, recunoscut ca legatar universal pe jumătate din avere prin testamentul autentificat din 7 III 1911, iar Nathalia Dimopol, recunoscută ca cesionară a

³⁷ *Ibidem*, f. 37r-v.

³⁸ *Ibidem*, f. 217r.

³⁹ *Ibidem*, f. 221v.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 223v.

drepturilor răposatului (atunci) Gheorghe Vidră. După cum se vede, încercarea de a se substitui drepturilor Louisei-Félicité Hongnat a eșuat, fiind respinsă de către Tribunal.

Așa încât, la împărțirea finală, Tribunalul stabilește că succesiunea defunctei Blanche L. Costin se compunea din moșia Banca de 704 fălci sau 1.007 ha, casele din Bârlad, desp. II, str. L. Costin, averea mobilă ce a mai rămas la moșie și în casele din Bârlad, „la care se mai adaugă: doi boi, un car, două vaci și trei viței luați de Doamna Dimopol”⁴¹. Cum se vede, încă înainte de a fi confirmată în calitatea de moștenitoare, Nathalia Dimopol nu se putuse abține și, probabil în cadrul unei crize de nervi, tot își însușise ceva – vitele respective.

Masa succesorală s-a împărțit în două: loturile A și B. Lotul A „era format din două trupuri de pământ, unul de 180 fălci sau 257 ha, cuprinzând și gara, învecinat: la Vest cu apa Bârladului care îl desparte de moșile Strâmtura și Zorleni, la Est cu moșia Fedești, la Sud cu răzeșii de Banca, la Nord cu moșia Ghermănești; și altul de 170 fălci sau 240 ha, numit pădurea de la Recea, care era megieșit la Nord și Est cu moșia Fedești, la Sud cu răzeșii de Banca, la Vest cu Zorleni și răzeșii de Banca. Mai cuprindea casa de locuință⁴² din satul Banca cu ceirul înconjurător, atunci ocupată de arendaș. Se dă Dnei Nathalia Dimopol”⁴³.

Lotul B „era format tot din două trupuri: Gura Băncei de 330 fălci sau 471 ha, învecinat la Est cu casa și ceirul din lotul A, la Vest cu locul clăcașilor de Banca, la Nord cu Casa Comunală, la Sud cu locuitorii de Banca; și Rădiul, cu pădure, în suprafață de 20 fălci sau 28 ha, având la Nord moșia Zorleni, la Vest răzeșii de Banca, la Est și Nord clăcașii de Banca. Cuprindea localul de cârciumă din satul Banca. Se dă Dlui Theodor V. Ioan”⁴⁴.

Se mai fac diferite precizări cu privire la împărțirea datoriilor și la plata unui motor la moara din Banca cumpărat de la Sigmund Mayer de

⁴¹ *Ibidem*, f. 22v.

⁴² O fotografie a casei respective se poate vedea în: Elena Diaconu, *Case și locuri. Necesitatea unor plăci memoriale*, p. 165-170, în volumul *Bârladul, odinioară și astăzi. Miscelanea*, Muzeul „Vasile Pârvan” – Bârlad, f. a. [cca. 1980]. La p. 168 se spune: „(...) Se păstrează și astăzi, dar cu multe modificări, casa lui Gheorghe Lambrino din satul Banca. Aici, venea de multe ori A. I. Cuza, înainte de a fi domn, dar mai ales în primii ani ai domniei 1859-1862, când a trebuit să-și împartă timpul între București și Iași”, iar la p. 169 este dată fotografia casei.

⁴³ *Creditul Funciar...*, f. 22v.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 23r.

răposatul Lascăr Costin. „Casele din Bârlad se vor scoate la licitație pentru împărțire în mod egal. Se va împărți asemenea recolta de la vie” ca și ratele datorate de răposata Blanche Costin (moștenite de la soțul ei) pentru împrumutul făcut la Creditul Funciar Rural din București⁴⁵.

După sentința datată la 28 VI 1912, cei doi inamici – Theodor V. Ioan și Nathalia Dimopol – își intră în drepturi în posesiunea jumătății fiecăruia din moștenire. În rândurile următoare, vom mai da câteva amănunte despre ce s-a mai întâmplat.

După aproape cinci luni (22 XI 1912), Theodor V. Ioan semnează o înțelegere prin care arată că, având în vedere că răposatul (la momentul acela – n. m.) Gheorghe Vidră o recunoscuse și cedase Nathaliei Dimopol calitatea de succesoare legală a defunctei Blanche Lascăr Costin și i-a cedat drepturile lui de legatar universal, o recunoaște și el în această calitate⁴⁶.

Nesimțindu-se probabil foarte confortabil în calitate de co-proprietară alături de Ioan și având nevoie de bani, chiar în aceeași zi, Nathalia Dimopol vinde moșierului bârlădean Iorgu Radu⁴⁷ partea sa de

⁴⁵ *Ibidem*, f. 23r-v.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 227r-v, 228r-v.

⁴⁷ *Creditul Funciar...*, dos. 1.980/1889, vol. II (m. Pungești, com. Pungești-Gârceni și Armășoaia, pl. Racova, jud. Vaslui, a lui Aristide G. Saryiani): „Act de căs. no. 1 din 10 I 1882 de la Corod (Tecuci) dintre Iorgu Radu, june, ortodox, de 26 ani, agricultor, n. Corbița (Tecuci) 1855 și domiciliat Corod, fiul Domnului Dimitrie, agricultor, domiciliat Corbița, consimte, și al decedatei Marghioala Radu, & Domnișoara Ecaterina Lari, jună, ortodoxă, de 27 ani, liberă, n. Bârlad 1854 și domiciliată Corod, fiica decedatului Iordache Mihail și a Doamnei Safta Lari, rentieră, domiciliată Corod, prezentă și consimte. Contract dotal. Martori: Vasile Stegaru; Gheorghe Călin; Costache Neculau; Constantin Dobrovici, [n. 1839, cumnat ei, căs. cu Natalia Lari, n. 1857 – n. m.]”. Deci, George („Iorgu”) Radu (n. 1855 † 1934), căs. cu Ecaterina Iordache Lari (1854 - Bârlad 15 III 1902). Dăm, în continuare, „faire-part-ul” de deces al lui Iorgu Radu: „Elena și farmacist Dimitrie Borș cu copiii, [fiică, ginere și nepoți], Doctorul George și Eliza Radu cu fiul [Iorgu – n. m], [fiu, noră și nepot], Natalia Dr. [Al.] Căpățână cu copiii, [soră și nepoți], Alexandru și Elena Radu, [frate și cumnată], doamna Maria Goiu, [soră], anunță încetarea din viață a lui Iorgu Radu, de 79 ani, proprietar, † Bârlad 26 IV 1934”, în *Universul*, 28 IV 1934. Fiul doctorului George Radu s-a numit Iorgu Radu jr. (n. Bârlad 1926 † id. 1995). După cum se vede, familia subzistă până în zilele noastre. Iorgu D. Radu mai avusese o soră, Elena D. Radu (n. Corbița 1853), căsătorită (Buciumeni - Tecuci 30 X 1869) cu Nicolae (Nicu) Ifrim (n. Buciumeni 1837), fiul lui Gheorghe (fiul stolnicului Constantin) Ifrim și al Tarsiței (recăsătorită cu biv vel paharnicul Ion Similachi), fiica medelnicerului Costachi Ioniță Șăndre din Tecuci; și un frate, Alexandru D. Radu (n. Corbița 1858 † Buc. 6 V 1933

moșie cu 350.000 lei. Din această sumă, ea primește în mână 247.264,87 lei, restul reprezentând partea ei la ipoteca la Creditul Funciar Rural (67.735,13 lei – datorie asumată odată cu jumătatea de moșie) și datoriile către Elena Ștefănescu și Elena Țânțu (35.000 lei), toate trei preluate de Iorgu Radu⁴⁸. Dacă scădem din această sumă cei 20.000 lei plătiți de ea lui Gheorghe Vidră, rezultă că Nathalia Dimopol a rămas cu un câștig net de 227.264,87 lei (asta în afară de jumătățile respective din valoarea casei, a acțiunilor, vitelor, vinului etc.), o sumă absolut considerabilă în România dinaintea Primului Război Mondial. După această dată, nu știm ce s-a mai întâmplat cu ea. Mai apare cu ocazia „faire-part”-ului de deces al soțului ei, în 1925. A avut un fiu, Hristodor⁴⁹.

Revenind la Iorgu Radu, stăpânirea lui continuă, dar e supusă probabil avatarurilor războiului și ale reformei agrare postbelice. Din resturile rămase ale moșiei lui, la 30 VI 1920, el vinde fiicei sale, Natalia dr. Al. Căpățână, 85 ha⁵⁰, iar la 1 VII vinde alte 85 ha fiului său George Radu⁵¹. Deși nu apare în hârtiile văzute de mine, probabil că o tranzacție

□ Sf. Vineri), „pensionar cefere”, căs. cu, având o fiică Ana, soția inginerului Gheorghe Ifrim (cu copii). În „faire-part”-ul lui de deces, pe lângă familiile Radu, Borș și Căpățână, mai apar: „Natalia N. Ifrim (cu copii), Elena Frunză, [n. Pastia?], Petrache Nițu și Natalia Dăscălescu”. Cum se poate observa, familiile Radu și Ifrim erau dublu înrudite. Încă o precizare: Iorgu Radu de la Corbița († 1934), ajuns proprietar la Banca, nu trebuie confundat cu alt Iorgu Radu, proprietar la Dealu Mare, nepot al lui Lupu Kostaki și cel care a dat numele său unui cunoscut liceu din orașul Bârlad. Confuzia a fost deja făcută în volumul colectiv *Bârladul, odinioară și astăzi. Miscelanea*, Muzeul „Vasile Pârvan” – Bârlad, f. a. [cca. 1980]. Iorgu D. Radu „de la Banca” a fost unul din contributorii la înființarea Liceului de fete din Bârlad (1921), care i-a purtat și numele, în calitate de „prim-donator” (cu 500.000 lei) al acestui așezământ (Gheorghe Clapa, *Dezvoltarea învățământului în orașul Bârlad în perioada 1918-1944*, p. 181-204, în volumul *Bârladul, odinioară și astăzi...*). Trebuie adăugat că după război și în condițiile inflației de atunci, în pofida mărimii, suma nu mai avea valoarea antebelică.

⁴⁸ *Creditul Funciar...*, dos. 106/1910, f. 225r-v.

⁴⁹ Hristodor G. Dimopol (n. 16 II 1885), fiul Nathaliei Dimopol, n. Nanu, a fost căsătorit cu Virginia, fiica lui Petre Hagi Ivanciu, mare proprietar și „președintele Băncei Țăranilor”. În 1942, îi întâlnim pe (verii) Virginia H. Dimopol (probabil văduvă la acea dată) și Constantin I. Pastia (fiul Nathaliei I. C. Pastia, născută Ioan, fiica lui Th. V. Ioan) care cumpără de la Marcu Onescu un imobil în București, Calea Plevnei no. 1 (sc. B, et. IV, ap.12) (cf. DANIC, *Fond Subsecretariatul de Stat al Românilor...*, dos. 456/1942, f. 101r).

⁵⁰ *Creditul Funciar...*, dos. 106/1910, f. 189r.

⁵¹ *Ibidem*, f. 191r.

asemănătoare fusese făcută și cu cealaltă fiică, Elena, soția farmacistului Dimitrie Borș.

În privința stăpânirii lui Theodor V. Ioan, aceasta continuă netulburată de alte inconveniente. La 30 mai 1913 el primea un certificat de la trei proprietari din Bârlad (Paladi, Irimia și Ivanciu⁵²), adeveritor că este proprietar deplin al lotului B din moșia Banca. Taxele de succesiune datorate de Ioan fuseseră garantate de o inscripție ipotecară asupra moșiei și erau plătite la data de 5 VII 1914⁵³. Având totuși nevoie de bani, poate pentru a-și plăti, printre altele, obligația de 40.000 lei asumată față de Primăria Bârlad în ianuarie 1912, Ioan împrumută, la 2 iulie 1914, de la Creditul Funciar Rural (sub-director Dimitrie I. Carp) 150.000 lei – arătând că posedă moșia în baza actului de împărțeață din 30 aprilie 1913. La acea dată, moșia Banca lot B avea 495 ha⁵⁴.

În concluzie, probabil că toată lumea a avut câte ceva de câștigat de pe urma moștenirii Costin, cu excepția, mai mult ca sigur, a Louisei-Félicité Hongnat căreia ne îndoim că Nathalia Dimopol i-a achitat vreodată cei 60.000 lei la care se angajase.

Abstract

A DISPUTED HERITAGE: THE LAND OF BANCA (TUTOVA) OF LASCAR COSTIN'S OF BÂRLAD

We tried to point out the history, throughout more than half a century, of a land named Banca, near the town of Bârlad, in the former district of Tutova, and how the owners of the same changed. Initially owned by the Lambrino family, it passed to Iordache Râșcanu (as his wife's dowry), than had to be sold for debts. The new owner, Lascăr Costin, left it to his French-born wife Blanche Hognat, who at her turn left it to two of her friends, Theodor V. Ioan and Gheorghe Vidră, solicitors and „proprieters” in the same town of Bârlad. This was the beginning of a long trial which opposed these two to Nathalia Dimopol, former sister-in-law of Theodor V. Ioan. She sustained, though unsuccessfully, the rights to succession (which had become hers as well!) of one of Blanche Hognat's first cousins.

⁵² Acesta din urmă chiar cuscru Nathaliei Dimopol (vezi supra – nota 50) – încă o dovadă de cât de „mică” era lumea în care se învârtteau protagoniștii poveștii noastre.

⁵³ *Creditul Funciar...*, dos. 106/1910, f. 65r.

⁵⁴ *Ibidem*, f. 70r-v, 71r-v.

Finally, the Costin succession (the land of Banca included) was divided between Theodor V. Ioan and Nathalia Dimopol (the latter buyer of the rights of Gheorghe Vidră). She sold her part to Iorgu Radu, equally „proprietor” of Bârlad, who divided it to his offspring.

We also tried to illustrate a few moments and details of “small history” in the life of the described subjects, or their family and friends, in order to recreate some impressions of the past life in Bârlad. We also mention that the land of Banca was repeatedly visited by Prince Alexandru Ioan Cuza, prince of Romania, in his capacity of brother-in-law of the initial land owners, the Lambrinos.

ANEXĂ:**Inventarul mobil și imobil aflat în casa din Bârlad și la moșia Banca
(Tutova) la moartea lui Lascăr Costin († 1910)**

a) „Inventar de averea remasă pe urma defunctului Lascar Costin aflătoare în orașul Bârlad⁵⁵”.

1) Una casă de fer sistem Wertheim veche – 250 lei; **2)** Mai multe acte de ale clienților defunctului relative la diferite afaceri, cum și mai multă corespundență familială f[ără] v[aloare]; **3)** Două biblioteci de stejar masiv – 700 lei; **4)** Șaptezeci și șase volume Drept civil Dalaz [Dalloz] a 5 lei – 380 lei; **5)** Optsprezece volume Pandictes Française[s] a 10 lei – 180 lei; **6)** Treizeci și trei volume Laurent a 9 lei 40 bani – 300 lei; **7)** Șaisprezece volume Larousse – 200 lei; **8)** Patru sute șasesprezece volume dif[eriti] autori streini – 2.080 lei; **9)** Un biurou de stejar masiv – 300 lei; **10)** Una oglindă – 250 lei; **11)** Șapte tablouri – 100 lei; **12)** Una dormeză – 40 lei; **13)** Șase fotoliuri – 120; **14)** Alte două fotoliuri – 50 lei; **15)** Un ciasornic în bronz cu glob de sticlă – 200 lei; **16)** Cinci covoare turcești – 100 lei; **17)** Patru taburete și una masă – 100 lei;

În antret: **18)** Două oglinzi – 200 lei; **19)** Patru tablouri a 20 lei – 80 lei; **20)** Una masă – 20 lei; **21)** Una canapea – 25 lei; **22)** Patru fotoliuri – 80 lei;

În odaia de dormit: **23)** Două paturi – 200 lei; **24)** Una șifonieră – 100 lei; **25)** O dormeză – 30 lei; **26)** Șase scaune fotoliuri – 60 lei; **27)** Două mesuți de noapte – 40 lei; **28)** Un lavoar cu marmură – 25 lei; **29)** O dormeză – 20 lei; **30)** Una masă – 10 lei; **31)** Una oglindă – 3 lei; **32)** Două scaune – 5 lei; **33)** Două puști – 80 lei;

În salon: **34)** Una pianină A. Nieber – 500 lei; **35)** Una oglindă cu consolă – 700 lei; **36)** Una oglindă venețiană – 200 lei; **37)** Una garnitură mobilă de salon – 700 lei;

În sufragerie: **38)** O masă de sufragerie – 30 lei; **39)** Douăsprezece scaune – 72 lei; **40)** Una canapea – 30 lei; **41)** Una oglindă – 30 lei;

42) Una casă compusă din șase camere și antreu cu atenansele și locul ei – 30.000 lei; **43)** Una caretă – 400 lei; **44)** Una trăsură – 200 lei; **45)** Una trăsură nouă – 500 lei; **46)** Una sanie – 100 lei; **47)** Patru cai – 1.500 lei; **48)** O bucătărie cu cele necesare – 200 lei.

Total 35.280 lei + 6.210 lei (din prima pagină până la 20) = 41.490 lei

⁵⁵ *Ibidem*, f. 106r-v. și o filă nenumărată (în dosar).

(...) Format azi 4 Marte 1910 Magistrat stagiar D. C. Bagdat; Grefier I. T. Zahareanu”.

b) „Inventar de averea mobilă și imobilă a defunctului Lascar Costin și aflătoare în comuna Banca acest județ⁵⁶”.

Natura obiectelor. În casa de locuință. **1)** Un biou cu nouă saltare evaluat – 40 lei; **2)** Una canapea – 20 lei; **3)** Patru fotoliuri – 28 lei; **4)** Una oglindă – 12 lei; **5)** Un lavoar cu serviciu – 6 lei; **7)** Una mesuță de noapte – 14 lei; **7)** Cinci tablouri de perete – 35 lei; **8)** Un covor – 4 lei; **9)** Un barometru – 20 lei; **10)** Una masă – 40 lei; **11)** Patru canapele – 100 lei; **12)** Două oglinzi – 40 lei; **13)** Nouă tablouri diferite – 45 lei; **14)** Un pendul – 20 lei; **15)** Nouă scaune – 27 lei; **16)** Una lampă suspendată – 10 lei; **17)** Una pianină, marca Erard – 400 lei; **18)** Un divan – 45 lei; **19)** Patru fotoliuri – 24 lei; **20)** Una canapea – 25 lei; **21)** 38 treizeci și opt volume diferiți autori francezi – 76 lei; **22)** Una etajeră – 5 lei; **23)** Una oglindă – 15 lei; **24)** Cinci tablouri – 7 lei; **25)** Patru dormeze – 100 lei; **26)** Una masă – 15 lei; **27)** Două mese mai mici – 8 lei; **28)** Una mesuță de noapte – 25 lei; **29)** Patru arme vechi militare cu un răstel – 80 lei; **30)** Una oglindă – 40 lei; **31)** Treizeci și șase tablouri diferite – 99 lei; **32)** Trei scaune – 12 lei; **33)** Una lampă – 20 lei; **34)** Patru lavicere – 60 lei; **35)** Un pat – 30 lei; **36)** Treizeci și nouă tablouri diferite – 108 lei; **37)** Un lavoar – 50 lei;

În odaia sufrageriei: **38)** Un bufet – 60 lei; **39)** Una masă – 30 lei; **40)** Un dulap cu sticlă – 20 lei; **41)** Una canapea veche – 20 lei; **42)** Treisprezece tablouri – 13 lei; **43)** Șase scaune – 30 lei; **44)** Un pat vechiu – 20 lei; **45)** Un lavoar – 20 lei; **46)** Una mesuță – 5 lei; **47)** Una oglindă – 10 lei; **48)** Un pat – 10 lei;

În grajd și remiză: **49)** Una trăsură mică pentru o persoană – 100 lei; **50)** Un cal – 150 lei;

51) Una casă cu atenanse, o bucătărie cu două odăi și sală acoperite cu tablă, casa având șase camere în primul etaj și una cameră în al doilea etaj, cu 11 hectare 58 arii loc – 18.000 lei;

52) Una casă în stare mediocră cu 2 camere cu grajd de scânduri, acoperită cu tablă, cu 2 șoproane de scânduri, și cu 10 prăjini loc, aproximativ – 500 lei;

53) Opt hectare 58 arii loc arabil din moșia rezervată proprietății – 4.290 lei; **54)** Douăzeci hectare două arii locul de sub pădure dată arendașului – 10.000 lei; **55)** Patru hectare vie – 6.400 lei; **56)** Optzeci și cinci hectare optzeci arii pădure vândută cu 29.850 lei din care preț s[-]a primit numai 15.000 lei – 14.850 lei; **57)** Valoarea terenului de sub aciașă pădure – 42.900 lei; **58)** Una sută patruzeci și unu hectare 85 arii pădure în picioare – 29.788 lei; **59)** Valoarea locului de sub aciașă pădure – 70.925 lei; **60)** Optsprezece localuri de

⁵⁶ *Ibidem*, f. 107r-v, 108r-v, 109r-v.

comerț în târgușorul Banca cu una moară și han – 156.000 lei; **61)** 715 șaptesute cincisprezece hectare loc arabil, arendat cu 18.000 lei anual – 366.000 lei;

În vie: **62)** Șase vase a 45 vedre și 2 vase a 25 vedre vin roș recolta 1908, a 2 lei vadra; 480 decaltri – 720 lei; **63)** Două vase a 45 vedre vin roș recolta 1909 a 4 lei vadra; 480 decaltri – 405 lei; **64)** Un vas deșert – 20 lei; **65)** Patru căzi – 200 lei; **66)** Cincisprezece butoaie mari goale – 300 lei; **67)** Cincisprezece butoaie mici – 110 lei; **68)** Opt butoaie mai mici – 64 lei; **69)** Nouă ciubere – 45 lei; **70)** Patru balercuțe a 10 lei una – 40 lei; **71)** Un teasc sistematic – 50 lei; **72)** Una mașină de sdrobot struguri – 50 lei; **73)** Două butoaie mari a 100 vedre – 100 lei; **74)** Una cramă – 150 lei; **75)** Un beciu de cărămidă învelit cu șopron de stuf – 7.000 lei;

În prăvălia din târgușorul Banca: **76)** 56 cincizeci și șase sticle coniac a 2 lei 80 – 156,80 lei; **77)** 9 sticle piperment a 3 lei 20/oo – 28,80 lei; **78)** 22 douăzeci și două sticle oțet a 1 leu 80/oo – 39,60 lei; **79)** 13 Treisprezece sticle lichior a 2 lei 80/oo – 36,40 lei; **80)** Opt sticle biter a 3 lei una – 24 lei; **81)** 11 unsprezece sticle mastică a 3 lei – 33 lei; **82)** 9 sticle biter a 3 lei – 27 lei; **83)** Unsprezece sticlă mastică a 3 lei – 33 lei; **84)** Unsprezece sticlă smeură a 3 lei – 33 lei; **85)** Douăzeci și una sticle coniac a 2 lei 80/oo – 59,80 lei; **86)** Una sticlă cacauă a 2 lei – 2 lei; **87)** Nouă sticle coniac a 2 lei 80/oo – 25,20 lei; **88)** Unsprezece sticle lichior a 3 lei – 33 lei; **89)** Douăzeci sticle smeură a 3 lei – 60 lei; **90)** Treizeci și șase sticle coniac a 2 lei 80/oo – 100,80 lei; **91)** Patrusprezece sticle șampanie a 5 lei – 70 lei; **92)** Treizeci litruri rachiu și 30 sticle a un leu 40/oo – 42 lei; **93)** Una sută șasesprezece litruri rachiu a 1 leu 40/oo – 162,40 lei; **94)** Optzeci și trei și jumătate litruri rachiu a 1 leu 40/oo – 116,90 lei; **95)** Una sută patruzeci litruri rachiu a 1 leu 40/oo – 196 lei; **96)** Două sute cincizeci litruri rachiu a 1 leu 40/oo litru – 350 lei; **97)** Douăzeci și cinci vedre vin roș a 1 leu 20/oo litru – 444,60 lei; **98)** Una sută zece vedre vin a 7 lei 50/oo vadra – 825 lei; **99)** Una sută cincizeci și cinci vedre vin a 7 lei 50/oo – 1.162,50 lei; **100)** Una sută șaptezeci litruri rachiu drojdie a 2 lei 50/oo litru – 425 lei; **101)** Șaptezeci și cinci vedre vin roș a 7 lei 50/oo – 562,50 lei; **102)** Una sută douăzeci litruri rachiu tescovină a un leu 60/oo – 192 lei; **103)** Patru vase de vin deșarte – 170 lei; **104)** Șase cutii tutun a 1 leu 50/oo – 9 lei; **105)** Patru cutii tutun a 2 lei 50/oo – 10 lei; **106)** Cincizeci pachete țigări de damă a 1 leu – 50 lei; **107)** Treizeci pachete țigări „Domnița” a 040/oo – 12 lei; **108)** Patruzeci pachete țigări a 25/oo funcționare – 10 lei; **109)** Treizeci pachete țigări comerciale a 50/oo – 15 lei; **110)** Douăzeci și cinci pachete tutun a 0,80/oo – 20 lei; **111)** Zece pachete tutun a 0,50/oo – 5 lei; **112)** Una sută pachete tutun a 0,30/oo – 30 lei; **113)** Una sută pachete tutun a 0,20/oo – 20 lei; **114)** Douăzeci pachete tutun a 0,40/oo – 8 lei; **115)** Douăzeci pachete bob, hârtie de țigară a 0,30/oo – 6 lei; **116)** Cincisprezece cutii hârtie de țigară a 5 lei una – 75 lei; **117)** Treizeci cutii praf de pușcă a 0,30/oo – 9 lei; **118)** Două chile

tutun a 5 lei chilogramul – 10 lei; **119)** Cincizeci pachete țigări a 10/oo bani – 5 lei; **120)** Valoarea a opt vase cu vin de beciu de la Banca – 192,50 lei.

Total = 736.995,30 lei.

(...) Format azi opt Marte 1910 Magistrat stagiar D. C. Bagdat; Grefier I. T. Zahareanu⁵⁷.

⁵⁷ După cum lesne se poate observa, obiceiul turcesc al covoarelor pe pereți fusese abandonat (era de altfel o caracteristică a sec. XIX), aceștia fiind acum acoperiți de zeci de „tablouri” (118 la număr!), probabil reproduceri sau litografii, în valoare de la trei la 20 lei bucata. Din păcate, mobilierul este descris foarte „sec”, neputându-ne da seama de valoare, stil sau epocă. Totuși, cantitatea mare de mobile este un indicator prețios în privința suprafeței caselor (casa din Bârlad avea șase camere, plus antreu și atenanse). În spiritul epocii, atât în casa din Bârlad cât și în cea de la moșie existau, respectiv, o pianină A. Nieber (de 500 lei) și o pianină Erard (de 400 lei). Tot așa, iese în evidență amploarea și varietatea comerțului cu vin, spirtoase și tutun care se făcea la moșie.